

VOOROORDELEN HERKENNEN EN ONTKRACHTEN

NIVEAU: VERKENNEND

THEMA: OMGAAN MET VOOROORDELEN

TYPE: METHODIEK

DOEL:

- De deelnemers kunnen kritisch zijn ten opzichte van algemeen gekoesterde opvattingen.
- De deelnemers kunnen argumenten geven tegen bestaande vooroordelen.
- De deelnemers zijn zich bewust van eigen vooroordelen of stereotypen en kunnen daarmee omgaan.
- De deelnemers zijn in staat om *fake news* te herkennen en dat kritisch te evalueren.

LEEFTIJD: 14-18 jaar, 18+

AANTAL DEELNEMERS: tot 20 deelnemers

TIJDSDUUR: ca. 60 minuten

MATERIAAL:

- 3 stoelen
- ruimte voor de deelnemers om in een kring te zitten en rond te lopen
- strookjes papier en pennen
- een pot

VOORBEREIDING:

- Knip/scheur een aantal kleine stukjes papier; ongeveer 2 voor iedereen in de groep (en een paar in reserve).
- Let op met deelnemers in de groep die misschien tot een groep behoren die vaak “geviserd” wordt. Als je denkt dat er zich moeilijkheden kunnen voordoen, neem dan individuen op voorhand even apart en leg de activiteit aan hen uit. Maak hen duidelijk dat hun inbreng nuttig kan zijn voor de groep en zorg ervoor dat ze zich niet ongemakkelijk voelen bij de activiteit.

BRON: Departement Jeugd, Cultuur en Media. (2016). *Bookmarks: Een gids voor het bestrijden van online haatspraak door mensenrechteneducatie.*

Begeleiderstips:

- Je zal je heel bewust moeten zijn van de verschillende gevoeligheden of banden in de groep. Moedig de deelnemers aan om daarmee rekening te houden tijdens hun gesprekken.

- Er zijn misschien een aantal vragen of uitspraken waar de deelnemers, of jij, niet meteen een antwoord op kunnen formuleren. Schrijf die op en check ze na een discussie of laat je deelnemers ze checken. Houd ze bij voor een volgende keer.
- Als de 3 gesprekspartners er niet in lijken te slagen om argumenten tegen bevooroordeelde uitspraken te vinden, sluit je dan gerust zelf bij het gesprek aan. Probeer dat echter niet te vaak te doen: het kan nuttig zijn om het gesprek nu en dan te stoppen en te vragen of andere deelnemers in de groep een alternatieve mening kunnen geven. Dat kan ook schriftelijk.
- Houd de discussie open. Geef deelnemers de kans om hun mening te geven. Tegelijkertijd mag het gesprek niet ontaarden in een reeks onaardige en onterechte herhalingen van negatieve stereotypen. Moedig de deelnemers aan om een onderzoekende toon aan te nemen en hun opmerkingen zo fijngevoelig mogelijk te formuleren, zelfs wanneer ze een negatieve mening geven over bepaalde groepen. Help ze op weg met een paar formuleringen, indien nodig, zoals bijvoorbeeld:
 - “Ik heb horen zeggen dat ...”
 - “Sommige mensen lijken te geloven dat ...”
 - “Kan je me helpen begrijpen ...?”
 - “Waarom zou die mening verkeerd kunnen zijn?”
- Probeer iedereen aan te sporen om zich op een bepaald moment bij het gesprek aan te sluiten.
- Geef voorbereidingstijd aan de deelnemers. Het is niet voor iedereen even gemakkelijk om onmiddellijk aan een discussie deel te nemen. Denk ook alternatieven uit voor de stillere leden van je groep. Zij kunnen bijvoorbeeld hun mening geven door iets op te schrijven.

Spelverloop

DEEL 1: WARE FEITEN

1. Breng de volgende verzonden uitspraken onder de titel ‘Ware feiten’ aan op een groot blad papier zodat alle deelnemers ze kunnen lezen. Je kan er zelf ook enkele verzinnen en toevoegen:

Ware feiten:

 - Als alle immigranten naar hun eigen land zouden terugkeren, zouden er voor iedereen genoeg jobs zijn.
 - Wetenschappelijke studies hebben aangetoond dat Aziaten kleinere hersenen hebben dan Europeanen.
 - Afrikanen hebben de grootste ecologische voetafdruk.
 - In Vlaanderen blijken jongeren van Marokkaanse afkomst het slechtst Nederlands te spreken.
 - ...

2. Overloop de 'ware feiten' één per één. Laat de deelnemers een positie in het lokaal kiezen: ga rechts staan als je denkt dat de stelling waar is en links als je denkt dat het niet waar is. Vraag naar de reacties van de deelnemers: Waarom denken ze dat het wel of niet waar is?
3. Zeg hen daarna dat die uitspraken volledig verzonnen zijn. Elke uitspraak is wel degelijk onjuist. Vraag opnieuw naar reacties en ga kort na waarom de deelnemers die uitspraken geloofden (indien dat het geval was).
4. Vraag de deelnemers of zij ooit iets gelezen of gehoord hebben waarvan ze wisten dat het onjuist was, of zich afvroegen of het onjuist zou kunnen zijn. Deden ze er iets aan?

DEEL 2: GROEPSDISCUSSIE

Leg, eventueel op basis van de vorige oefening, uit dat veel haatspraak en racistische attitudes gevoed worden door onwetendheid. Mensen geloven dingen of er worden hen dingen wijsgemaakt over anderen die ze misschien nooit eerder hebben ontmoet. Of ze geloven dingen over een hele gemeenschap op basis van informatie van slechts 1 persoon. Wanneer die overtuigingen uitvoerig besproken worden en zonder weerwoord blijven, beginnen ze aanvaard te worden als 'feit'. We kunnen vergeten waar we iets gehoord hebben en vergeten dat het misschien onjuist was of gewoon de mening van iemand anders is, en het zelf beginnen geloven.

We gaan hier verder met de hoofdactiviteit van deze methodiek:

Zeg tegen de deelnemers dat iedereen op het internet en in het echte leven een belangrijke rol kan spelen bij het in vraag stellen van 'feiten' of meningen die ze tegenkomen. Je afvragen waarom - of uitleggen waarom niet - is één van de belangrijkste dingen die elk van ons kan doen om het verspreiden van onjuiste of kwaadaardige ideeën te stoppen. Het is ook de beste manier om tot een voor onszelf betrouwbare mening te komen.

Leg uit dat de activiteit een aantal negatieve 'feiten' of uitspraken over bepaalde groepen zal bekijken. De deelnemers zullen proberen argumenten te ontwikkelen en gangbare mythen te doorprikken door de kennis en expertise van de groep te gebruiken. Ze moeten het zien als een kans om een beter inzicht te verwerven en hun kennis en ervaring te delen.

1. Geef elke deelnemer twee stukjes kladpapier. De rest van de papiertjes leg je op een stapel. Leg hen uit dat ze extra kladpapier kunnen nemen indien nodig. Vraag de deelnemers om negatieve uitspraken of 'feiten' op te schrijven die ze over bepaalde groepen zijn tegengekomen, en welke ze zouden willen bespreken.

Geef eventueel een paar voorbeelden:

- Mensen moeten in hun eigen land wonen.
- Geen Nederlands op school spreken, is schadelijk voor het leerproces van jongeren.
- Vluchtelingen pikken het werk in van arme Vlamingen.
- ...

Begeleiderstip: als het moeilijk is om 'echte' feiten te vinden, kan je de deelnemers ook 'feiten' laten verzinnen.

2. Zeg tegen de deelnemers dat ze zelf niet in de uitspraken moeten geloven; ze willen misschien gewoon antwoorden op bepaalde 'overtuigingen' onderzoeken. De deelnemers steken de papiertjes vervolgens in een pot. Lees de papiertjes vlug na. Als je dingen dubbel tegenkomt of zaken die je echt te grof vindt, kan je dat uit de pot halen.
3. Plaats de drie stoelen in een halve cirkel voor de groep. Enkel diegenen die op één van de stoelen zitten, zullen aan de discussie deelnemen; de rest van de groep zijn waarnemers.
4. Leg uit dat je zal beginnen met drie vrijwilligers uit te nodigen om deel te nemen aan een gesprek. Wanneer er iemand anders wil meedoen, mag dat. Aangezien er echter maar 3 gesprekspartners tegelijkertijd zullen zijn, zal iemand met die persoon van plaats moeten wisselen. Iedereen die aan het gesprek wil meedoen moet naar voren komen en op de schouder van een gesprekspartner tikken. Die twee personen wisselen van plaats en de oorspronkelijke gesprekspartner wordt een waarnemer.
5. Eén van de stoelen is voorzien voor de 'advocaat van de duivel'. De persoon op deze stoel zal een andere mening moeten verwoorden dan de eigen mening. Op die manier kunnen standpunten die controversieel, 'politiek incorrect' of ondenkbaar zijn, geuit worden. Zo wordt het thema vanuit verschillende perspectieven besproken. **Beledigende of kwetsende opmerkingen die gericht zijn tegen individuen in de groep zijn niet toegelaten.**
6. Vraag een vrijwilliger om een thema uit de pot te nemen en erover te beginnen praten. Laat de discussie voortgaan tot de deelnemers het thema hebben uitgeput en er punten worden herhaald. Vraag daarna 3 vrijwilligers om een ander thema te bespreken en begin een volgende ronde van gesprekken met dezelfde regels als daarnet.

Begeleiderstip: neem als begeleider tijdens de eerste ronde de rol van ‘advocaat van de duivel’ op. De leden krijgen zo een beter beeld van wat ze juist moeten doen als ze deze rol opgelegd krijgen/willen innemen. Daarnaast krijgen de leden ook een idee van hoe zo’n discussie eruit kan zien. Dat kan bevorderlijk zijn voor de volgende rondes.

Begeleiderstip: als het gesprek moeilijk op gang komt, kan je vragen aan de deelnemers om een argument voor of tegen te geven. Het publiek kan dan stemmen wat ze een goed of slecht argument vinden. Degene met de minste punten moet dan plaats maken voor iemand anders. Op deze manier kan er ook sneller gewisseld worden als je merkt dat leden niet uit zichzelf iemand in de stoel aantikken om te wisselen. Deze begeleiderstip kan enkel toegepast worden bij groepen waar iedereen elkaar goed kent.

7. Bespreek zoveel mogelijk kwesties als er tijd voor is. Laat op het einde wat tijd om een nabespreking te houden.

Terugkoppeling: groepsgesprek

Gebruik de volgende vragen. Het doel is deelnemers de tijd te geven om na te denken of de activiteit hun mening heeft veranderd of hen argumenten heeft aangereikt om voorbeelden van vooroordelen tegen te gaan. Maak gebruik van een bal die de deelnemers naar elkaar moeten gooien. Op die manier wordt de reflectie wat interessanter en komt iedereen wel een keer aan bod tijdens de nabespreking.

- Wat hebben we zonet gedaan? (Geef de deelnemers de kans om even alles op een rijtje te zetten.)
- Hoe voelde je je bij deze activiteit? (De deelnemers willen misschien ook even een gevoel kwijt. Voor sommigen kan het een moeilijke oefening geweest zijn. Geef hen de kans om dat te zeggen.)
 - Bij deze vraag kan je aan de deelnemers vragen om een positie te kiezen (in plaats van met de bal te gooien). Maak een denkbeeldige lijn (met bijvoorbeeld 2 kegels: begin- en eindpunt). Laat de leden zich op die lijn positioneren: de eerste/linkse kegel is “Ik voel(de) me heel slecht/oncomfortabel tijdens/na de oefening”, de tweede/rechtse kegel betekent: “Ik voel(de) me helemaal goed/comfortabel tijdens/na de oefening”. Laat de leden voor zichzelf beslissen. Ga er daarna verder op in waarom ze zich op die plaats gepositioneerd hebben.
- Waarom is het op die manier gelopen? (Probeer hier een aantal momenten als voorbeeld te nemen die je zelf belangrijk vond.)

- Vond je het een nuttige activiteit? Waarom wel/niet? (Laat je deelnemers even nadenken over wat deze activiteit hen heeft bijgebracht.)
 - Bij deze vraag kan je aan de deelnemers vragen om een positie te kiezen (in plaats van met de bal te gooien). Maak een denkbeeldige lijn maken (met bijvoorbeeld 2 kegels: begin- en eindpunt). Laat de leden zich op die lijn positioneren: de eerste/linkse kegel is “Ik vond de activiteit helemaal niet nuttig”, de tweede/rechtse kegel betekent: “Ik vond de activiteit heel erg nuttig”. Laat de leden voor zichzelf beslissen. Ga er daarna verder op in waarom ze zich op die plaats gepositioneerd hebben.
- Wat neem je mee uit deze activiteit? Wat kan je toepassen in je dagelijkse leven? (Deze vraag vormt de basis voor de conclusie van je activiteit. Zorg dat de deelnemers de hoofdboodschap begrijpen, maar laat zoveel mogelijk van hen komen.)

Aandachtspunt voor begeleiding: deze methodiek focust zich vooral op racisme dat ontstaat uit onwetendheid. Er zijn nog andere redenen waarom iemand tot een racistische uitspraak of handeling overgaat. Angst, nostalgie, kwaadheid, ... zijn daar enkele van. Rationele argumenten houden dan minder steek. Daarvoor zijn andere tools uit de toolbox meer zinvol.